

Landskap: Skåne

Upptecknat av: Olof Christoffersson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Härad: Hyttor

Adress: Frv Alstad

Socken: Trelleborg, m. fl.

Berättat av:

Uppteckningsår: 1943. 1. orter.

Född år 1869 i Frv Alstad

x originalats
finns i folio-
arkivet.

Klockaveliv i Trelleborg 1733. s. 1-4.

Trelleborg på 16-1700 talet. s. 5.

Kyrkohverde Swansoners gravsätt. s. 6.

Sägen om jätten "Gäller Stuss". s. 7-9.

Sägen om den underjordiska gången
fr. Klosterkyrkan i Trelleborg till
Domkyrkan i Lund. s. 10-11.Ötan m. fiske, - möts häring, som
brade "ond fot", m. m. s. 12-13, 15-16.

Korskrytten. s. 14.

Vlyktan v. Dalköpinge äm. s. 15.

Sägen om Basteränwan. s. 17.

Bäckahästen. s. 18.

Sägen om Bläckhäringen. s. 19, 20.

Skriv endast på denna sida.

Sagan om Guldhjæppet v. Falsterbo.	s. 21-24.
" " Lunken tuss.	s. 25-27.
Utdrag ur ^{en eldgammal} kyrkoböcker.	s. 28.
Ordspråk.	s. 28.
Linstokningsvisor.	s. 28.
Frolleksa brukade binds "mogesticks" v. västarnas man.	s. 29.
Namsa: Den långa lögnen.	s. 29.
Bokrim.	s. 29.
Prästen ö. den dumme pojken.	s. 30.
Gåtor.	s. 30-32.

ACC. NR M. 9470 : /

1 A) Klockaåseliv i Trelleborg 1733

Klockare änkan Magdalena Pähls-dotter i Trelleborg liv och förargeliga levorne i Trelleborgs by. Härför blev hon tingförd och dömd till 14 dagars vatten och bröds straff samt att derefter sitta 4 söndagar i kyrkostocken under gudstjensten dessutom dömdes hon till 5 Daler Silvermynts böter. Hon blev också anmäld för

1B) domkapitlet i vars arkiv finnes nedanstående skrivelse från kontraktsprosten i Skytts härad högvördige och höglärde herr Olaus Örnbergh till Hans Högvördighet biskopen m.m. Jonas Linnerius.

"Det har herr Sekreteraren Tinnerus igenom bref af den 19/4 uppå Högvördiga herr Doctorns och Biskopens höggunstiga befallning berättat mig hurusom liderliga klockarenkan i Trelleborg Magdalena vid namn har varit hos Eders Faderliga Högvördighet och besvärat sig däröfver, att hon intet som andra klockarenkor får njuta nådår till godt efter sin aflidne man Pehr Christesson och härhos befalt mig laga, att hon så kunde ställas tillfreds, att hon måtte blifva som andra hennes vederlikar klagelös så är härom min aller ödmjukaste berättelse och ompröfvandeti denna sak som följer.

Det lärer tvivelsutan Eders Faderliga Högvördighet sig påminna aller gunstigast, huru som jag af kyrkoherden herr Joachim Bering den 21 april 1729 nödgades resa ut till Trelleborg, i mening med honom att styra det förargeliga lefverne, som för-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

orsakades med brännvins omänskliga supande, svärgande, edor och bannor m.fl. skamlösheter samt buller och oväsen i Guds hus, så att jag blyges att med dem för Eders Faderliga Högvördighets ögon ånyo framkomma och flera gånger besvära, emedan hennes vederstyggliga uppförande utvisas i min berättelse härom, som samma år den 30 april i Manimo Venerando Consistorio blev insinnerad och ännu är ingen bättring hos denna förargliga menniska funnen och står knappt att vänta, utan så snart hon får en stufver, så köper hon derför brännvin och slår i halsen på sig. När hon det gjort, är hon likasom vettlös och vore det då icke en stor och förargelig synd att hon skulle få nådårspengar i händer, hvareigenom hon allmer blefve styrkt i sin galenskap och oskickliga lefverne. Gud vet, ehuru intet mig är bekant någon kunglig förordning, som direkte befaller att klockarenkor böra i likhet med Ven.Cleri njuta nådår. Dock likväld, vore hon fattig, gudfruktig, sutte med många små barn, förde ett skickeligt lefverne för Gud, skulle jag vara den förste att i ödmjukhet för henne intercedera, men nu tillåter mitt samvet det för ingen del att göra, utan lemnar jag denna sak helt och hållt till Eders Faderliga Högvördighets rättvisa omprövande om icke skäligt skulle synas vara att klockaren Wulff gifver henne 10 eller 15 daler i ett för allt, dock med det förbehåll att hon dem intet själf får disponera, utan att de lemnas till någon ärlig man, som kunde köpa henne litet på kroppen efter hand, emedan det synes snart högst

betänkligt, om hon skall hafva något att skylla sin skam med, helst de förra kläderna äro mest bortsatta för brännvin och dylikt. Med sin man lefde hon okristligen, så att han halfårsvis måste lega sig en kammaré och kost ute i byn för hennes otidiga levernes skull.

Kyrkoherden h.Bering påstår på det högsta att den nye klockaren Wulff nu strax skall förfoga sig till Trelleborg, samt är och af den mening, att klockaren högst kan gifva henne 15 daler emedan han själf ej har öfver 50 daler i lön.

Den nya klockaren i Slågarp ligger där och väntar med Eders Faderliga Högvördighets fullmakt, på sitt lilla bröd, hvartill Klockaren Wulff har försålt sitt hus och är nu med sina många barn husvill, om denna fyllekäring och förargeliga menniska får disponera nådåret, hvartill jag förmodar att Eders Högvördighet aldrig gifver samtycke utan efter sitt höga embetes myndighet pålägger henne att vara nöjd med det som kristliga människor kunna till hennes skäliga nødtorft bidraga, och hvartill jag ej skall undandraga, fastän jag ogerna vill hafva med den människan att göra, ty hon är alit för oförskämd.

Jag har funnit högst nödigt att den nya klockaren ju förr desto heller förfogar sig till Trelleborg på det han med makt må drifva barnaläran, som nu i 20 års tid varit i denna folkrika bygd af den förre klockaren medelst hans svaghet försummad. Jag avfaktar i största ödmjukhet Eders Faderliga Högvördighets ut-

ACC. N.R M. 9470:4

låtelser huru jag mig i detta mål skall förhålla, då jag hoppas
få till begges näje förmedla den saken så att Eders Faderliga
Högvördighet skall slippa vidare öfverlopp.

Nu aller ödmjukaste vördnad framhärdar

Olaus Örnberg.

Häradsprost

Dalköpinge d. 28 april 1733

En farlig undantagskvinna var också ovan omtalade klockar-
änka, vilket omtalas i tingsförhandlingar.

V
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

Trelleborg var enligt en gammal sägen försedd med vatten runt om dåvarande staden.

Gamla staden skall ju såsom det också tyckes synas å 1650 års karta hava varit invallad från östra bro te runt om staden utmed flodarmarne till västra bro.

Carl Hallenberg mätalar i sin Skåneresa på 1750 talet att vallarna då voro kvar.

I en nyligen 1943 funnen karta från 1711 äro vallen runt staden tecknad.

Av dessa vallar har vid pågående gatuarbeten för några år sedan påträffats räster vid västra bro. Teckningar av deras profil m.m. finnes på fornminnesföreningens arkiv.

Staden Trelleborg skall enligt sägen i gammal tid också hava varit mycket stor och nått ända upp till "Kövinge" och en gammal spådom - som var sägen på orten i min barndomstid - omtalade att staden ännu en gång skulle växa dit upp. Denna sägen tycks ju redan vara gången i fullbordan till viss del ty det är ju redan byggd hus in på Kyrkoköpinges område men sägnen menade nog att staden en gång skulle komma att nå upp till gamla byn i Kyrkoköpinge. En gammal intresant sägen omtalar ju också Trelleborgs murar och dess kopparportar. Se härom i min Skytts Härads Kulturiska beskrivning sidan 243 om Trelleborgs kopparportar.

ACC. N:oR M. 9470:6.

6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Å en gravvård på Hyby kyrkogård över bland andra Kyrkoherden Frosten Swanander i Alstads pastorat vilken dog i vestra Alstads prästgård 1806. Medan han levde hade han själv inhuggit dödsrunor å den stora flatliggande gravvården vilken ditdrogs av två par stutar.

Stenen

Bibehålle Minnet af Tre =	
Prostehus i Hyby O.Wrangel	Älskad
Född 1685. Past: 1715 Död 1756	
Elsa Karup F:1681 mor til 9 Barn	Dristig
Död: 1772	
Jonas Agrell Född 1718 P:1756 D:1769 Lärd	
Mitta Wrangel F:1715 mor til 5 Barn	Rådig
D:1792	
F.Swanander F:1742 P:1772.D:1806	Snillerik
Elsa M.Agrell F:1757 mor til 11 Barn	Öm
D:1812	1795

Stor bokstaf till vart ord första bokstaf i andra och tredje raden. Alla andra stora bokstäver t.ex. Ä L S K A D o . s . v .

En jättesägen något liknande Jätten Gälles berättad av f.d. Poliskonstapeln Carl Liljegren, vilken berättats för honom, när han var barn, av fadern fiskaren Petter Larsson född 1840.

Denna sägen lyder sålunda: "Jätten Gälle Stuss" sades haft sitt hem vid Dalköpinge ån nordost om Dalköpinge by. En gång var jätten Stuss dotter ute på marken, hon såg då en del varelser som kröpo på markerna. Hon tog dem upp i sitt "forkle" (förkläde) och gick hem till sin fader och satte upp dem på det stora stenbordet, varefter hon frågade fadern vad detta var för små kryp. Fadern befallde sin dotter att strax gå och släppa dem där hon plockat upp dem sägandes dessa äro de små krypen som skola bli våra efterträdare. Småkrypene var nämligen plöjarna, karl, stutar och plogar som hon tagit i sitt förkläde.

Sedan Dalköpinge kyrka kom till kunde ej jetten Stuss stan na längre på orten ty han och hans familj tålde ej kyrkklockornas ljud. I vredesmod tog han en stor sten och slungade mot kyrkan, men han bommade och stenen slog ner långt söder om kyrkan nere vid åkanten. När jag var pojke lekte ja och andra pojkar ofta vid denna stenen som kallades jettestenen. Vidare berättade pappa att ett skepp strandat vid ön "Femen" vid tyska kusten och kunde ej komma loss. En stor man av jette demesion uppenbara de sig plötsligen komma vandrande på vattnet ut till det strandade skeppet och erbjöd sig att taga det loss av grundet om någon av sjömännen i gengäld ville uträffa ett ärende för honom.

Dessutom ville han att en skulle följa med honom hem så skulle den få rida på hans rygg medan han vandrade åter till sin bostad. Då sjömännen varo rädda för den store mannen kastade de lott om vem som skulle följe med honom. Lotten föll på en sjöman som hade himma i södra Skåne. Som lotten fallit på en som inte vidare räddes för något kröp han sig strax upp påmannens rygg och så bar det av med jättesteg mot jätteboningen. Då de var komna dit frågade jätten var mannen var ifrån och fick till svar att han var från södra Skåne. Sjömännen blev vidare utfrågad om han kände en viss angiven bondes dotter i Gislöf. (Fadern hade ej alls omnämmt att bonden skola hava hetat Sven Dyring.) Jo det gör ja svarade sjömännen. Vill du taga denna asken med dig och när du träffar dottern knäppa det som finns i asken om livet på töسابiten så skall du bliva rikligen belönad. När du uträttat ditt ärende riktigt skall du gå till stenbonken som ligger nere vid ån och sätta den här nyckeln (han fick således nyckeln av jätten) till ett hål i översta stenen och ropa högt "vakna upp du Jätte Stuss" och stenen skall öppna sig, men blir ej rädd för vad du ser utan tag för dig av vad der finns så du blir belåten. Sjömännen lovade att noggrant utföra sitt ärende. Vidare frågade jätten sin gäst hur det stod till nu i Gislöf och hurudan grödan blev. Sjömännen svarade att efter ett korn fick man sex eller av ett korn fick man sex Skruppe (skeppor) "Å va de näd" sa jätten, "po den tiden ja va i Geslöv arede (dröv) vi

8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

2

alna djupt o såde qvarters tjockt o do ska i tro där ble sää po Geslöf tofter." Sen gick jätten med sjömannen på ryggen åter ut till skeppet varpå han satte sin axel mot skeppets akter och förde det av grundet varefter de fingo god vind i seglen och resan gick lyckligt hem. Då sjömannen gått i land på västkusten vandrade han till fots till Dalköpinge au där han satte sig ner att vila vid ett träd och beslöt att taga reda på vad som fanns i den hemlighetsfulla asken som han medförde från jätten Stuss. Han såg då det vackra med ädelstenar prydda bältet. För att se hur det tog sig ut beslöt han lägga det om trädet som stod upp till där han satt och vilade sig. Så snart han knäpp bältet om trädet började det att röra på sig och drogs i rötterna och rätt som det var drogs trädet med roten upp ur jorden och flög i luften söder ut över havet. Han vill likväil komma åt belöningen ändock han ej gjort som jätten befallt honom. Gick därför ner till ån och fann den omtalade stenhögen och satte nyckeln till hälet o översta stenen och skrek "Vakna upp du Gälle Stuss." Stenen öppnade sig strax och han skådade de härligaste skatter, i Jättens kasse kiste, av guld, silver, m.m. men o ve de bevakades av ett hemskt odjur. Sjömannen blev härav förfärad och "förgryste" sig varvid stenen slog igen med en småll.

Sägen om den underjordiska gången från Klosterkyrkan i Trelleborg till Domkyrkan i Lund. Berättad 1942 av Nils Hansson boende i norregatan n:r 26 Trelleborg född i Årie 1858 den 25 december. Nils Hansson hade hört den av sin fader, vilken i sin tur lärt den av sin fader, vilken dog 83 år gammal 1810.

Berättelsen lyder: I Klöster ruinen nordvästra hörnet skall det hava varit en murad gång som först gick till Trelleborgs nuvarande kyrka varifrån den fortsatte under jorden till Domkyrkan i Lund. En man som för rånmord varet dömd att hängas fick löfte att om han vågade gå genom denna gång till Lunds domkyrka så skulle han bli benådad.

Han gick in i gången vid klostret, (Sägen är alltså så gammal att det var klostret vilket blev utdömdt efter luterska lärans införande i Skåne 1536) och kom till Trelleborgs kyrka utan vidare äventyr. Från Trelleborgs kyrka fortsatte han vidare i den murade gången mot domkirken i Lund, varvid han påträffade följande hinder, vilka han dock klarade. Först träffade han ett föl som låg på en kista och glodde åt honom, då han klappade det samma gick det av vägen för honom. Kommen längre fram träffade han en gammal ful käring vilken sökte hindra honom att gå vidare. Han måste då för käringen berätta varför han kom genom gången genom att bli benådad för repgalgen. Under sådana förhållanden gav hon honom lof att fortsätta vidare denna gång, men han fick

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

s.1

s. 2

ej göra om försöket. Han gick då vidare fram i gången och träffade en gammal gråskäggig och långhårig grå man som liksom kvinnan satt på en stol. Mannen sökte också spärra vägen för honom. Han måste då åter liksom för kärringen berätta varför han kom vandrande fram i gången vartill gråhårsmannen svarade att under sådana förhållande fick han vidare fortsätta. denna gång men han fick ej göra om färden. Han fortsatte nu vidare framåt då han påträffade ett annat föl vilket också låg på en kista. Han klaprade också detta föl varför detta utan vidare gick av kistan. Mannen öppnade så kistan som var till brädden fyld med "sylv o gull påänga" mannen rörde ej myntskatten utan gick vidare. Fölet for då strax åter upp på kistlocket som slog med en smäll i lås varefter fölet åter lade sig till ro å locket. Som han nu åter fortsatte vidare framåt i gången träffade han åter en gammal gråhårig hexa som sökte hindra honom att fortsätta och varför han kom fram i gången. Han måste nu även för denna hexa berätta varför han hängt ner i gången. Hon svarade att under sådana förhållanden fick han fortsätta denna gång men han fick ej göra om resan. Därefter fortsatte han vidare framåt och träffade så åter en gammal långskäggig gråhårig man vilken åter ville hindra honom att fortsätta. Sen han nu berättat varför han kom genom gången så fick han gå denna gång men fick ej vidare komma åter genom denne gången ty då blev han utan nåd dödad.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

s.2

18

Otur med fiskelyckan.

Då fiskarne skulle bege sig ut på fiske berättar Liljegren och de då mötte en gammal käring sade de att hon hade en ond fot. Då de voro på väg ner till sin båt för att bege sig ut på sjön för att fiska och de då mötte en kärring som troddes föra en ond fot satte de genast ner sin ryllebör och spottade tre gånger över näten som låg i ryllebören. Käringar som voro en 70 - 80 år gamla ansågs som ett dåligt varsel i synnerhet om de hade sår på näsan eller en värta var i synnerhet farlig. Märkte de att oturen inte ville vika från dem riste de till "abeteked" och köpte bävergäll, flyrönn, divelstrick och sivipbom (*Juniperus Sabina*) vilket drottningen av Abbesinien åt sen hon gästat Kong Salomo för att få aavälthefter honom, då hon ångrade sig åt hon omnämnda växt för att få fosterfördrivning, derför kallas växten (*Sabina*) Då nu sivipbom hade hulpit drottningen av Sabina troddes det tydlichen också skulle hjälpa för fiskeolyckan. Vidare skulle näten på nytt barkas och lades i spadet av kokt bark av björk, soda och ovannämnda apoteksdrogor. Sedan sköto fiskarne med löst krut i och över båten. Och när näten sen skulle kastas i sjön lades krut i första garnet (nätet) som på fiskarespråket kallas "Hören" vilket itändes men släcktes genast så att garnet ej skulle skadas.

Om fiskarne kunde komma till att klinka till dem som de

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

trodde att göra konster (den gamla käringen) så att blodrann neråt käften eller näsan så behövdes inte alla de gamla hysen.

Om de seglade ut med någon som hade en snabbseglande båt och likväld blev bak och de andra hade god bris vände de om hemåt ty då hade fiskelyckan försvunnit för dem.

Skradepogan som ger fiskelycka.

En fiskare vid namn Fröjd hade en morgon mycket sill med sig i båten en dag när han kom hem berättar Liljegren. Han hade då haft en skradepogga (padda) med sig i de utsatta fiskenäten. Denna padda fylde med varje gång han for ut på fiske ändock han kastade den ut i sjön då innan han kommit ut till fiskeplatsen. Den var likväld med ute i havvet i garnen och han hade en sådan tur med sitt fiske fick han alla sina garn fulla med sill ändock de andra ej fingo ett ben. De andra fiskarna blevo derför förnärmade på honom.

Till sist blev Fröjd rädd och kastade skitet (skradepoggan) i kakelungnen der den exploderade med en väldig småll innan den uppbrann.

Efter detta dåd med paddan blev det en sådan otur med Fröjds fiske att han måste sluta med sitt fiske. Han reste sedan till Amerika der olyckan förföljde honom ty en gång han ledde ett par battingar blev han skjuten av en indian.

ACC. N.R M. 9470:14.

Norrskytten.

(Som Odin kallades i folk munnen)

Herr Poliskonstapel Liljegren, Trelleborg nu 1940 65 år gammal, berättar:

"Den äldsta av alla sägner jag hört omtalas i min barndom var den om Norrskytten, vilken en gång om året kom söderifrån över havet och red mot norr uppe i luften på en vit häst. Han hade båge i handen med pålagd pil och på marken sprang under honom tvenne hundar den ena rö- och den andre svartbrokig. En gång då Norrskytten kom ridande, stod en afton en man utmed kusten i Dalköpinge och kastade upp hafs (sjö) tång. Då Norrskytten kom uppe i luften ridande på sin vita häst så det susade skrek han åt mannen vilken av hundarna, som sprungo parallellt (jemsides) med honom på marken vilken av dem voro främst. Mannen svarade att det var den svartbrokige. "Ja, du ska slaske lång patt ha tack, (detta ord betyder på byggdemål att det finns ingen räddning för lång patt) sade då Norrskytten och han fortsatte så det ven i luften. Då han kommit ett stycke längre in över landet sköt han med sön båge så pilen sprade i luften. Norrskytten var ju, enligt folksägen jemt ute och rensade luften från trollpackor sade de gamla vilka ofta hört honom komma susande i luften.

14

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

häda

ACC. N:R M. 9470:15.

Bäckahästen.

Vid nästan alla ådrag i Skytts härad skall Bäckahästen haft sina tillhåll berättar Liljegren. För många år sedan var några drängar en afton nere på Dalköpinge strandmark och skulle hämta hem fyra hästar, men den ene ville absolut ej följa med och då de sågo efter var det en för mycket i följet. Den femte sprang från drängarna rakt ut i ån och försvann ute i sjön. Det var således en bäckahäst som skulle narra drängarna att sätta sig upp och rida på sig för att få dem med sig ut i sjön.

"Ålötan"

I många år såg fiskarna en lykta utanför åutloppet till Dalköpinge ån och å Dalköpinge stranden bort mot Gislövs läge. Ibland stod lyktan alldeles stilla i åinloppet. Då voro fiskarna rädda att ro sina båtar in i ån, vilken på den tiden var ganska djup vid mynningen och hade således en bra tilläggsplats för småbåtar. Ålyktan lyste med ett blåaktigt sken.

Fiskare skrock.

Berättat av Liljegren.

Det hände stundom i min barndom att enstaka fiskare hade stor otur med sitt fiske. De kunde ligga med sina utlagda nät mitt ibland andra fiskare, som fingo riklig fångst, men en båt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bland dem var förföljd av ständig otur. Man trodde då att när man var på väg ner till sjön för att segla ut på fiske mött någon som hade så kallad "ond fot" företrädesvis någon gammal käring i synnerhet om hon hade något sår på näsan för då var hon säkerligen en gammal häxa. För den skull måste man genast koka näten och far till apoteket och inköpte en del saker att lägga i grytan, som borde göra kål på hexeriet. Bävergäll, Siverbom (Säverbom) Dyvelstrick och Flyrönn ansågs som de bästa till att häva för trollningen. När nu näten voro kokta i detta spad och kom ut till sjöss och skulle utsätta näten borde man först slå litet krut i Hören. Det första nätet eller garnet som utsattes kallades Hören på fiskarespråket. Derefter skulle man tända eld i krutet för att omedelbart släcka detsamma så att ej garnet uppbrändes. Ibland offrade man också till hafsjomfrun en tioöring för att blidka henne om det möjligtvis varit hon som haft sitt finger med i spelet att de ej fingo några fiskar.

ACC. N.R

M. 9470 : 7.

En Trelleborgssägen.

I pilgränden inmynde fördom ett öppet dike som på Ahlgatan var belagd med en trätrumma, vilken var alla ridhästars förskräckelse. Omnämnda öppna dike kallades basterännan. Ifall man vid mörker gick deröfver så skulle man icke försumma att spotta, för i annat fall kunde man komma att rida på en galt vars rygg var så skarp att man kunde bli klufven ända upp till nacken. Berättade på sin tid fröken Karna Sjunnesdotter i Trelleborg. Karna Sjunnesdotter var min fars kusin och född på Svartesjö gård omkring på 1840 - talet dog för en 10 år sen på sjukhuset i Anderslöf begraven i Dalköpinge kyrkogård med hedrabetygelse från Trelleborg. Hon hade nämligen skänkt en del till Trelleborgs museum och insamlat en hel del. Tyvärr tänkte hon ej på att, liksom alla museumsmän i de tider uraktlåtit göra anteckning om var föremålen härstammade ifrån.

12
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bäckahäst.

Liljegren berättar att han en gång följde med en skuta som skulle segla till Blekinge, men römde från densamma i Åhus. Då han nu skulle försvinna kom han till en morrass vid "Landöp" bevuxt med marigt gräs. Der fanns en hel del änder vilka garp så odrägeligt. Han skulle vada över men kände med en käpp att det var för djupt vatten. Så kom det en brun [häst] som han ärnade taga i grimskaftet. Hästen blåste som om det var en halmstack och försvann. Till sist kom han till en bondgård der han bankade på, fick sen logi på en högälle. Dagen efter frågade kvinnan på gården om han sett något. Jo han hade sett en häst som försvann när han tog i grimskaftet. Hon svarade att han var den 32 andre sjömannen som kommit för samma bruna häst, vilken sades vara en Bäckahäst.

Jag tycker det är ju märkeligt att bäckehästen der vid helge ån är brun och ej grå eller vit.

ACC. N.R M. 9470:19.

19

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1D

En annan sägen om Albäckskäringen berättad av f.d. Polis-konstapeln Carl Liljegren i Trelleborg vilken som barn hört sin fader Petter Larsson föd. 1840 i Trelleborg berätta densamma så-lunda:

En småbrukare kom i något öfverförfriskat tillstånd en natt väster ifrån vandrande förbi albäcksbacken och fick höra vacker dansmusik från den största av backarna som såg ut att som om den stod upprest på tre stötter och under densamma såg han en del små varelser lik människor svänga om i dans och der dracks och fästades. Mannen gick också dit och blev med detsamma av en sjön tärna uppjuden till dans i sällskapet såsom han var klädd. Han fäste sig särskilt vid en liten vacker fru som bar krona på hufvudet. Under svängen med trollkvinnan eller pysslingen som han kallade den råkade han med sin långa kapprockssjört viftnar ett av trollens dricksglas från deras bord. Albäckskan kom med det samma då hon hörde glaset klirrade mot golvet. Mannen blev ledsen och ville betala det söndriga glaset. Men den lilla vackra i trollens sjöna dräkt klädda frun upplyste i vänlighet mannen om att det glaset kunde icke betalas med sådana mynt som han ville lämna utan det skulle betalas med ett nio länders mynt - (ett mynt som bar nio länders stempel i sitt märke) Mannen lovade att skaffa ett sådant mynt och sen komma med detsamma. Fästen fortsattes vidare i all gemytlighet till utåt småtimmarna

ACC. N:o M. 9470:20.

men skulle vara slut innan solens strålar började skina över jorden. Sen mannen kom hem och vilat sig efter den yra festen glömde han rent vad han lovat att skaffa ett sådant mynt till den lilla vackra Albäckskan. Hennes trollpåga hade flera gånger klädd i röda pickelhuvor besökt mannen och krävt betalning till sin härskarinna men mannen brydde sig ej derom.

En tio år senare kom denne man åter en mörk natt förbi Albäcksbackarna. Albäcksfrun som såg honom krävde sitt tillgodohavande vilket mannen ej kunde betala. Hon bjöd honom då på en vildare dans vars like mannen ej förr varit med om. Slutat kunde han ej utan dansen fortgick förjemt så att mannen slet upp både skor, hossor o ben" upp till knäna och sen, strax före soluppgången kastade hon mannen nerför sin backe der han på morgonen låg död.

Flera närboende personer har under tidernas lopp vid väckert mänsken påstått sig sett en vacker liten fru med krona på huvudet och klädd i vacker konglig dräkt vandra fram och åter vid backen.

20
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1 E

Guldskeppet

Sagan om Staden Skanörs Skyddshelgon

Sagan förtäljer att man varje S:t Hansaften eller natt kan i en vik utanför Falsterbo se ett skepp djupt nere på havets botton. Skeppet skall stå rätt på sin köl och många ha försökt att draga upp det. Alla dessa försök ha likvälv varit fruktlösa. Har man sändt dykare ner har skeppet plötsligt försvunnit, och de har icke kunnat se och påträffa annat än havsstrands gula sand, men så snart de kommit upp till vattenytan har guldskeppet åter synts. Guldskeppets historia är enligt sagan så lydande:

Fartyget är ett vikinga skepp och skall gömma ett helt kungarikes skatter, vilka en gång tillhört en av de grymmaste vikingar som under början av kristendomens införande i Norden härjade, röfvade och brände i de nordiska farvattnen. Vikingen hette Botvid. Han låg ständigt ute på härnadståg och hans namn blef fruktat och på samma gång hatat. Ej blott Östersjön, utan även Kattegatt och Nordsjöns böljor bevittnade hans kämpalekar med andra vikingar och hans rykte spred sig vida omkring.

En vår återvände Botvid hem och hans fartyg var lastat med nästan omättliga skatter. Ja, dessa voro så stora, att till och med skeppets öskär voro förfärdigade av gediget guld. Själv stod Botvid i skeppets framstam bakom det förgyllda drakhuvudet, och

då han varseblev den första randen av skånska kusten, bröt ett glädjeskri över hans läppar och han framstötte dessa ord:

"Innan jul ska Yrsa vara min!"

Botvid hittade knappt fullborda sin mening förrän en af hans kämpar den gamle Arngim, kom framstörtande "En snäcka för ut!" skrek han och pekade inåt kusten.

Botvid följde rörelsen av Arngrims hand och hade snart upptckt snäckan.

"Den flyr undan!" tjöt han med en stämma, som hördes över hela fartyget. "Sträck på årorna!" Botvids snäcka klöv böljorna med häftig fart och vann minut efter minut på den flyende båten, inom hvars relingar blott en enda man befann sig. Även denna snäcka var lastad med dyrbara skatter.

Minut efter minut blevo den grymme vikingens blickar allt klarare, och då han kom inom hörhåll skrek han "Dreja bi. Det tjänar till ingenting att du söker fly undan."

Den ensamme mannen lydde. Då snäckorna stötte tillhopa, sprang Botvid över till sitt byte.

"Lämna godvilligt allt vad du äger" sade han och svängde stridsyxan hotande över sitt huvud.

"Ej båtar det dig att du tar mina skatter ombord. Du skall nämligen veta, Botvid, att allt detta tillhör den heliga kyrkan ett kloster, och illa mårde det gå dig, om du berövar vår Herre

ACC. N.R. M. 9470:23.

och Frälsare de smycken, som äro ämnade att pryda hans altare."

Den gamle vikingen betraktade några ögonblick den orädde mannen och när denne ej sänkte sina blickar för hans, vredgades han ännu mera. Stridsyxan ven genom luften och klöf i en handväning den oräddemannens huvud. Kroppen slungades öfver bord och försvann i de skummande vågorna.

I stället för att taga den eröfrade snäckan på släp, förde Botvid alla dess ägodelar öfver till sitt eget fartyg. Det gick lång tid om, innan allt det kostbara godset blef överfört.

Botvid skulle just lämna den tomma snäckan, då han upptäckte en liten guldbögare i en av vråarna. Bögaren lypte så klart och med ett så förunderligt sken, att den snikne hedningen nära nog bländades derav. Varsamt närmade han sig densamma och tog upp den. Hur tung var den icke i förhållande till sin storlek! Detta kunde ej Botvid förklara och brydde sig ej heller däröm, utan begaf sig genast ombord på sitt eget fartyg. Detta hade dock natt och jämt hunnit komma igång då bögaren med ens gled ur Botvids hand och förvandlades till en glödande eldkula. Den genombrände hastigt däcksplankorna, borrade sig igenom lasten och brände slutligen hål i fartygets botten, så att vattnet började att häftigt strömma in.

93

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Botvid och hans folk gjorde allt vad i dess förmåga stod, för att täppa till läckan, men alla bemödande voro fåfänga. För gäves anropade hedningarna alla sina gudar, -- ingen bönhörelse vanns. Ned ifrån bottnen brände den glödande bågaren åter uppåt på ett annat ställe och länge dröjde det ej förrän den rikt lastade hedninga snäckan sjönk med man och allt ned i det kylande djupet.

Den man som vikingen Botvid så grymt dräpt, var den helige Benedicktus ett av ortens fornämste helgon. Det var således himmels rättsvisa straff, som drabbade den grymme hedningen för det våld han förövat mot de helige skatterna.

Men, fortsätter sagan, ännu den dag som i dag är kan man vid klart och lugnt väder från fyren se många harneskklädda män som irra omkring på den sjunkna snäckan och med ömsom tröstlösa, ömsom bedjande blickar stirra upp till solen. Men såsom de i århundran ha stirrat upp till ljusets källa, så skola de även, så länge jorden står och Östersjöns böljor välvfa sig över det sjunkna vikingefartyget, lika hopplöst stirra uppåt, ända till dess den stora domens dag inbryter och deras eviga ve eller väl blir afgjort av honom som rätt dömer.

Berättad av Edvin Smitt

Harmenstorp

i Håslöfs socken.

ACC. N.R M. 9470:25.

Lunkentuss. (22)

Berättad av gamle Nils Hansson i Fru Alstad. död.

Ett kungaslott der var tre prinsessor och de voro förbjudna att släppa dem ut då kungen och drottningen reste bort.

om de fingo gå ut i trädgården och plocka blommor. Óg de -- då de nu ett ögonblick gå der ute kom der en sjy och tog alla tre. Då kungaparet kom hem blevo de rent förfärade. En soldat som hette Hendry o en husar en flink Erik lofvades att om de kunde frälsa dem skola de få dem. De fingo vars en häst. Då de sutto ned de är ju ej någon årkre eller fiskarekullör. Då de rิดit några trettio mil kom de till en äng, men de kunde ej varra der länge ty det var judder (myggor) stora som tummeändar och knutor blev det efter deras stygnm stora som valnödder. Så satte de sig upp och red igen så kom de till en stor skog och mötte der trollet. Så fråkte de hur långt det var till det för trollade berget. Jo trolle viste väg så långt så kan' de se dit men det är så besvärlig nergång ty de skall ner genom en skorstenspipa. En skulle passa hästarna. Soldaten gaf sig ner genom pipan för den var måst däruti passande, han satte rygg och knäet emot sidorna i skorstenen och så bar det ner med en fart. Då han kom ner kom han till två stora kopparportar. Då han ruste opp di då de gingo upp. Då han så kom igenom såg han en hare med toed på låg i en

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

An 301

ACC. N:o M. 9470:26.

gryta o kogte. I ett annat rum hängde der en värje så stor och tung så att han ej kunde löfte den från väggen. Så hängde der en stor och grof kappa så stor att var arm var större än han om kroppen. I fickorna fann han en pipa och då han blåste i den så kom lunkentus och frågte vad befalls hans majestät. Då svarade soldaten och frågte."Var sitter prinsessorna", De sitta i ett annat rum och broderar på silke. Då han kom in kände de soldater. Men hur ska vi komma härifrån frågte prinsessorna ? De två männen som voro ovanför hissade de två prinsessorna i en korg upp genom pipan. Sen slapp de korgen med stor sten genom pipan och sade blir han nu borta så äro vi säkra att vi få vars en av prinsessorna ty det var ju bara två bortlovade.

Soldaten blåste så åter i sin pipa och bad Lunkentuss hjälpa sig och den sista prinsessan upp. Longktos tog dem upp av berget och sade, här ser ni vårt regemente. Det bestod av varga, björnar, hoggormar, snoga och dylikt. Fy det var ett fullt regemente det hör till detta berget skaffa bort dem. Då Henry kom upp sa han så finns här några hästar på slottet. Jo ett par som går 25 ett par som går 50 och ett par som går 70 mil i timmen. Skaffa hit dem som går 70 mil. Longkentus skaffade fram dem och Henrick kom hem förr än de andra.

Så fort de kom hem och de voro frälsta från trollberget.

26
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 9470:27.

Så hade han lof att straffa de andre två för det de släppt ner korgen med sten i. Vad straff de skulle de sättes på min staf så skulle jag slängad dem så de skulle gå i småbitar.

Denna sägen upptecknade jag i början av 1930-talet efter Nils Hansson n:r 16 Fru Ålstad nära 80 år gammal. Han hade lärt den av [redacted] i Fru Alstad. Nils Hansson berättade så fort att jag ej hann skriva fullständigt men jag har komplicerat det nu så gott jag kunnat. Sägningen är ju alldelens olik den tryckta Lunkentussägningen.

O.Chr. 1943 15/2

27

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC.NR M. 9470:28.

Ur Trelleborgs kyrkoböcker av H.L.

År 1701 den 17 mars dog Arwed böcker 106 år gammal. Om honom heter det redan 1694 i en tillgänglig handling att han var utgammal och "brukar intet uthan en liten fruktkage" ur Löyderus den 31 januari 1931.

Ordstäv.

Kräftan, blygere än laken
rodnar då hon kokas naken.

"Der inte en hyll får fäste, har fan sitt näste.

Pisko reglar "Krono" = "Klam"

Vid den trekantiga skälstenen vid Elinadet (Lilla - och Fru Alstads gräns) nergrävde signerska vid kreaturssjukdom, hår, naglar, lappar m.m.

Moster Kjersti ordspråk.

Hon var min mors yngsta syster.

Orätt gods det ej består
med synd det kom
med sorg det går.

Lintärkningsrim.

Hören (linet var) utbred, lade kvinnan sig och sa

"Ligg som en sten, en sten
o ble vid som ett ben et ben
po fjortan da, po fjortan da

48
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N.R M. 9470:29.

29

En trollhäxa brukade binda s.k. "Snogesticka."x) under hästarnas man. Kvinnan kunde ej dö utan blev 94 år gammal, och kunde då ej själv föra maten till munnen ej heller tugga densamma. Detta troddes hexan hava fått till straff för sina hexerier.
x) vad härmed menas har jag ej kunnat tyda men namnet är ju intressant att få i tryck så det ej glömmes.

Ramse Den långa lönjen

Berättad 1943 av Ove Nilsson Fru Alstad 20 år gammal. Han har lärt den av sin mormor, den lyder:

"Far o mor skolle ti skoven, höjt opp i skoven o lant opp i skoven. Do kom di fööbi ett roesticke. Där skolle far ingota si non roor. Karringen som råde om roesticked kom ud o fick se de for ing efter sin grödebysse o sköd ryen ov en renragad man o toppen ov en vallmostabbe. Pro kåll "grav sju alne norr i en posse där hitte di tjugofira unga o di flö ti Hylie bylie bonka po bonka o prästens pior i Gylle fick smäck i sin äne so de hördes frå Hammarlöv om igen ti Fjäringslös. Guss fre i porten gus in i logan kan ja få låna en bynneviska so ja kan fära mina bällvanta forr mina skingböjsor e so dollia".

Bokrim berättat av Ove Nilsson , Fru Alstad.

Den som denna bogen sjeler

han ska dansa for mäster

erik i Skanörs tjörnebuske.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

[Snogen =
den onde]

ACC. N:R M. 9470:30.

Den domme pogen.

gick och läste sade prästen till pogen du ä so dom so du vidd inte nåd. Jo män vidd ja so svarade pogen. Vad vet du ? Jo möllaren har fede stora svin men vims skräning di edor vidd ja inte.

Gåtor.

Får ja låna din ronda mens ja skravar min konta ska du få sätta täbbernen din på kontan min för ingenting. Svar: Får ja låna din hästariva mens ja skraver mitt klöverstycke ska du få sätta din häst på mitt klöverstycke för ingenting.

Sissa lå po bänken. Tröls han sto ve skänken han stack o vre så hinges piso förgicks. Svar: Drickestunnan. Ja kan ett ämter om Per Vemter, vill du höra de så kan du få. Svar Ja: Svar Ja har ju sagt de.

(Berättade av kyrko-Tirra lirra oppadtag

värden Nils Nilson Tirra lirra norradtag
Stensgård, Grönby Han föll ner o slo sig svag
för 40 år sen. Slätt ingen man i detta lann
Han dog i september 1918 Wäl tirran lirran laga kan.

Drynta lå'i bänken
Oh Tröls sto för stänken
Så stack han hinge på sin pipernic
Så hennes vått förgicks.

30

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vrouwsmalet
vraen o. hac-
felse

ACC. N:o M. 9470 : 3/.

Gåtor

Lide som en hus Brunt som en mus
 Grön som en äng Blåt som en duvva
 Långt som ett rep Brett som ett bord
 vit som en svan. Svar: Hörlann, lin och duk m.m.

Grönt då de växer, Stuft do dé står.

Alla fina flicker har de po sina lår. Svar: Hör och linne

Löjta po låren, Skill po hären o stick rak ing i fjomsan.

Svar: Göres då de stiger av vägen och drar byxorna på sig

Lille Sven Svarte han ville, Så gärna ti piorna gå
 ju stillare di lå ju värre gick han på. Svar: Loppan

Buen mot buen o de lange ing. Svar: När pigan diskar dric-
 kestunnan.

I natt har ja vakat, kring ett hål ja rakat
 Hållet om stagen, Svingat me stenerne
 ? hängt etter me änne. Svar: När de malt malt om natten.

Tösen sto i köksdoren me sin svärta poddriemora
 Drängen kom på gården me sin långa slångelidong
 Så sa tösen le du din slångelidon i min poddriemora so
 ska vi knorra.

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

ACC NR M. 9470:32.

Svar: Tösen stod i köksdörren med en svart gryta i handen och ville att drängen skulle deri lägga sin infångade ål så skulle hon koka den.

Si go da flicka sköna i särken den vida

Får jag sätta min klippare dit.

Nej inte i nu vänta ti ja får räfved o klädd kontan min
Så blir der opplad forr alla.

Svar: En rättare kom ridande och fråkte en flicka om han fick släppa sin häst uti ängen. Flickan svarade: Nej inte för än hon fick rävsad gräset ty då öppnades léet för alla.

Vilket är det längsta ordet i världen ? Sv. Att smila.

32

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2